

PHÙ KÊ KÝ (Ghi chép về việc lên đồng)

Năm Canh Ngọ [1870]

Quân Đình văn thảo

Nước là một chất rất dễ thấy hao giảm đi. Chẳng hạn biển thành hơi, bốc lên tụ lại trong khoảng không trung ngun ngút ùn ùn rồi mưa xuống để trở lại như lúc đầu. Còn vật thì không như thế. Lớn như mặt trời mặt trăng thì vào ra đầy khuyết, nhỏ như các loài chuột, chim cú, chim sẻ, ếch nhái đều không cùng, huống chi con người, huống chi hơn cả con người. Cho nên ông Xương Lê [Hàn Dũ] có bài văn bia miếu La Tri, ông Đông Pha [Tô Thức] có bài ký thần Tử Cô. Há coi thường được sao! Xưa, ta từng cùng anh Thương Sơn tiên sinh bàn về cái thuyết lên đồng. Anh bảo: “Tin chứ!...⁽¹⁾ Có lúc nhờ vào người khác để thấy linh. Bọn ta đang sống rõ ràng, chết chưa biết mất mát thế nào, muốn xác định cả hai bằng một câu để đủ cho mình sau khi chết tin vào đó, thì vội vàng chưa được vậy”. Nay anh đã mất chưa quá ba tháng, trong lúc ta đang đau xót, nhớ đến lời anh lúc còn sống, từ trong lòng thành thực mà phát ra ý kiến này, may mắn vạn nhất đó là lời tuyệt mệnh của anh.

Hát để cầu thần giáng, sai “khế nhi” cầm bút, lấy khăn trùm đầu (“khế nhi” khoảng 17 tuổi, tính thật thà, mới học, ít biết thơ, nói năng khó khăn không thành lời, hoàn toàn không biết văn lý, kinh sử đều chưa từng đọc. Có khi “nghĩ nhi” thay, thần cũng giáng). Bọn “hàng nhi” bốn người, ngồi xung quanh mà đọc.⁽²⁾ Chốc lát cây bút động đây, thần giáng đây! Một vẩy hết vài trăm tờ giấy, đều là lời trung hậu cả, êm ái vậy thay! Không hề nói đến phúc họa dữ lành. Than ôi! Chẳng phải anh ta thì ai có thể cùng làm như vậy? Vừa thương cảm, vừa vui mừng, dám xin ghi lại để nhắc bảo đời sau hiểu biết vật lý mà cũng nên có đức tin. Lời tuyệt mệnh của anh cùng thơ văn lên đồng đều chép sau đây [Thơ và lời tuyệt mệnh xem trong *Hàm Long sơn chí*, phần truy bổ quyền ba].

⁽¹⁾ Năm chữ bị bôi xóa, ghi lại bên ngoài, nhưng không đọc được.

⁽²⁾ Khế nhi, Nghĩ nhi, Hàng nhi có lẽ là những từ chuyên môn dùng trong việc lên đồng, chúng tôi chưa từng trải nghiệm nên không biết (khế, nghĩ, hàng đều là từ chỉ các loại thuyền).